

Technika váltás — Szemléletváltás

Gyakran hallani manapság a szakma legkülönbözőbb beosztású dolgozóitól: a munkaszervezés az a terület, amelyről sokat beszélünk általában, de a konkrét tennivalók nehezen akarnak kialakulni.

Jó dolognak tartom tehát, hogy Az Erdő szerkesztőbizottsága az V. ötéves terv emeltszintű fahasználati feladatainak megvalósítása érdekében ezt a kérdést napirendre tűzte. Várva és talán elvárva is, hogy az ágazat dolgozói mondják el: mit kell csinálni véleményük szerint, ezúttal éppen a fahasználati munka hatékonyságának növelése érdekében.

Miről is van szó?

Arról, hogy a mai fakitermelési technika felbontotta a kerülethatárokat és várhatóan az erdészeti határokat is fel fogja bontani. Kérdés, hogy a munkaszervezeti formák lépést tartottak-e a fejlődő technikával?

Egy LKT csuklós traktorral rendelkező munkacsoport évi 10—15 000 m³ véghasználati fatömeg munkapados feldolgozására képes már ma is. És ahogy a művelésgépesítéstől haladunk a folyamatgépesítés felé, ez a teljesítmény tovább fog növekedni. Már ma is csak azért annyi amennyi, mert egy-egy munkapad viszonylag hamar eltömődik anyaggal: rendszerint nincs összhangban a szállítás munkaművelete a közelítés műveletével. (Éppen ezért van szükség egyebek között folyamatgépesítésre.)

Évente 15—20 000 m³ fatömeg döntési, választékolási, célszerű máglyázási — sarangolási, esetenként osztályozási, számbavételi, sokszor szállítási feladatait képes-e egyidőben egy vagy akár több mégolyan tapasztalt és lelkiismeretes kerületvezető erdész ügy ellátni, hogy a munka folyamatossága — végső soron termelékenysége — csorbát ne szenvedjen? A kérdésre — a kerekasztal-tárgyaláson — *Dr. Keresztesi Béla*, a Szerkesztőbizottság Vezetője tovább kérdezett: nem volna-e helyes ilyen volumenű feladat végrehajtásával erdőmérnököt megbízni? A kérdés — amelyben úgy érzem a válasz is benne volt — őszintén szólva meglepett. Ha „fent” is így látják, akkor érdemes és kell is többet mondani erről a valós munkaszervezési problémáról.

Arról a szemléletváltozásról is, amely elkerülhetetlenül szükséges ahhoz, hogy a tő mellett, a vágásterélen végzett mérnöki munka — mert hisz ez esetben erről van szó visszanyerje — vagy elnyerje?! — méltó megbecsülését.

Közelítsük a témát egy kis kerülövel.

A kerekasztal megbeszélésen hallottuk a résztvevőktől egyebek között; hogyan történik egyes külföldi országokban egy néhánytagú bizottság által egy nagyobb vágásterület termelési, kiszállítási-szállítási és értékesítési feladatainak pontosan összehangolt, megjelölése. Állomány, út és távolsági viszonyok függvényében rögzítik a célszerű és szükséges termelőeszközök (gépek) típusát, számát, valamint az adott technikához célszerű és szükséges munkáslétszámot. Ahol ez így történik, ott — mint például Svédországban — 0,8 óra az 1 m³ primér fatermék felkészítéséhez szükséges munkaidő. Nálunk, ahol a fatermelő brigádok munkamódszereik meghatározása tekintetében jellemzően önszervezőek, ugyanez a mutató 2—16 óra/m³ között, igen nagy szórással változik.

Szinte hallom az ellenvetést: ... azzal a technikával mi is tudnánk ilyen termelékenységi mutatót produkálni ... Csakhogy a kérdés közele ilyen egyszerű! Még csupán a technika oldaláról nézve sem. Közismert, hogy például a volt Vörös Csillag Traktorgyár néhány évvel ezelőtt feltett kérdésére: mennyi

Frakk—*B* típusú rakodógépet tudna az erdészet foglalkoztatni, sok helyről kélekedett a válasz. Vagyis a döntésre jogosult vezetők nem voltak — nem is lehettek — birtokában olyan, pontos méréseken, megfigyeléseken alapuló műszaki információknak, amelyek megmondták volna: alkalmas-e a *Frakk*—*B* típusú rakodógép erdészeti célokra, vagy sem. (Egyesek ma is esküsznek rá, mások ma is alkalmatlannak tartják . . . nyilván aszerint, hogy hol, milyen ügyes és lelkiismeretes volt a gép kezelője.)

A fontos most már a levonandó és általánosítható tapasztalat — és itt találkozunk a technika a munkaszervezéssel — pontos méréseken alapuló műszaki információk nélkül, folyamatos üzemben szerzett műszaki információk nélkül nem tudunk célszerű technikát sem kiválasztani. A katalógusok mondanak néhány fontos adatot, azt is kell ismerni, de nem elég ismerni! Az adott technika alkalmasságát egyébként is csak annak megfelelő munkaszervezeti forma kialakításával együtt, vizsgálatok alapján lehet és kell megállapítani.

A megfelelő munkaszervezeti forma pedig műveleti idők mérésétől az ösztönző, technológiai műveleteken alapuló bérezésig, a munkavédelemtől a szükséges pihenőidőig, a javító-karbantartó bázis megfelelő mozgatásáig, az ezekhez tartozó adatgyűjtéstől az adatfeldolgozásig, a kapott (számított) értékek helyszíni ellenőrzéséig, mindent együttesen tartalmaz.

Ki ne látná, hogy a vázolt feladatok összessége csak vágástéren, tő mellett végezhető mérnöki munka? És ki ne tudná, hogy a mai munkaszervezeti felállásban a legtöbb erdőmérnök úgy tartja: mi közöm a bérezéshez? — munkaügyi feladat — persze az is. Mi közöm a javításhoz? — csinálja a műszaki osztály — műszaki erdészet — persze az is. Mi közöm a munkavédelemhez? . . . arra van, aki azért kapja a fizetését. Részigazság ez is. Mi közöm a kalkulációhoz . . . ott vannak az üzemgazdászok, őket is bele kellene vonni, igaz — de ha mindez igaz, akkor kitől várhatunk elemző-adatgyűjtő munkát, kitől várhatjuk az adatok megfelelő összegezését és ki fogja megmondani, hogy hol kell változtatni a munkaszervezési formán?

Hogy legyen ilyen elemző-összegező erdőmérnök, azért van szükség a technikai váltással együttjáró szemléletváltozásra. Mert most miért nincs?

Több okból:

1. Csak néhány éve jelentek meg azok az országosjelentőségű párt és kormányhatározatok is, amelyek ráirányították a figyelmet a termelékenységet gátló, elavult munkaszervezési formák jobbakkal, hatékonyabbakkal való felszerelésére. Tapasztalatok tömegére van szükség ahhoz — vágástéren szereshető konkrét tapasztalatok tömegére —, hogy a valóságból kiindulva, a jelenleginél jobb munkaszervezeti formákat alakítsunk ki. Ezek a tapasztalatok még nem állnak rendelkezésünkre.

2. A műszaki vezetői munkakör — ahonnan a fiatal mérnököket jelenleg indítják az erdőgazdaságok — elemző-összegező munkák elvégzésére alkalmatlan, illetve az esetek többségében alkalmatlan.

3. Az elemző mérnöki munka nem mindjárt produkál látványos eredményeket. Minimum két évet kell eltöltenie annak, aki erre a feladatra vállalkozik, ugyanabban a munkaszervezetben, amelyben elkezdte, ahhoz, hogy a legapróbb összefüggéseket is felismerje, intézkedéseinek megvalósítását nyomonkövethesse.

4. Túlsokat várnak az Erdőgazdaságok munka- és üzemszervezés terén a tudományos intézetektől, szervezőirodáktól. Esetenként kész receptek szállítást is várják pedig erre egyetlen kívülálló szerv sem vállalkozhat. Más kérdés,

hogy a kutatási eredményeket a szervezőmérnökök rendelkezésére kell bocsájtani, de ez minden amivel a tudomány segítheti a gyakorlatot.

A felsorolt — és még sok más — ok-okozati összefüggés feltárása után kell az erdőgazdaságoknak eldönteniük: fontosnak tartják-e az üzemszervezői mérnöki munkát. Ha igen, fontosnak kell tartaniuk azt is, hogy kidolgozzák munkaprogramjukat, segítsék tevékenységüket, rendszeresen bírálják munkájukat, értékeljék — arra alkalmas fórumokon — szerzett tapasztalataikat, hasznosítsák — ha lesznek — műszaki információikat. Ezen a szinten ennyi a szemléletváltozás lényege.

Ezekután nézzük meg a másik oldalt: várhatóan lesznek-e mérnökök, akik ezt a fontos munkát értik, szeretik, vállalják, — összes szépségével és nehézségeivel együtt? A terepi munkára kell gondolni. Naponta együtt érkezni a brigáddal a munkahelyre... napközben a dolgozókkal szót érve keresni a jobbnál-jobb műszaki megoldásokat, majd együtt távozni a munkahelyről amely a mérnök számára sincs tetővel fedve... ez az egyik oldal (mert csak így érdeemes!)...

Ezzel szemben olyan ismeretek birtokába jutni, amelyek még sehol nincsenek — legalábbis nálunk nincsenek — könyvekben, folyóiratokban megírva s amelyekre semmilyen frásztal mellett nem lehet szert tenni. Mert ugyan ki tudná azt ma megmondani, hogy adott állományviszonyok mellett, adott és a helyszínen meghatározandó vonzsolási távolságnál hat, hét vagy nyolc fős, LKT-val (vagy éppen TDT-vel) rendelkező brigád képes a lehetőkényebb munkát végezni? ... És hogyan változik a hatékonyság csókeres kötélgújtó rendszer alkalmazásával? És mi van ha az alapgép meghibásodik? Mikor kell tartalékgép és az hol legyen?... Csak néhány izgalmas kérdés azok közül, amelyek a fahasználati munka termelékenységét alapvetően befolyásolják.

Talán az eddigiekből is kissejlik: mit várhat az üzem a változt munkaszervezeti formától? Az üzem pontos képet kaphat egy-egy géptípus gyakorlati használhatóságáról, a meghibásodási lehetőségek gyakoriságáról, a gép gyengéiről, a gyors és megbízható javíthatóságról, nem utolsósorban a teljesítőképességéről. Arról is, hogy 100 Ft eszközértékkel az adott kis kollektiva ténylegesen mennyi értéket termelt, mennyi élő munkát fordított 1 m³ kész primér termék előállítására stb. Mindez az új adat mérhető, utókalkulációs módszerekkel ellenőrizhető. Ha jobbak a lényeges mutatók a viszonylag könnyen számítható gazdasági átlagszámoknál, akkor a munkaszervező mérnök fizetését lehet — sőt kell! — a termelékenyebb munkához igazítani. Akkor is ha fiatal mérnök, akkor is ha már több tapasztalattal rendelkezik, elvégre produkált és aki sajnálja tőle azt a 3—4—500 Ft havi többletbért (csak példaként mondom az összeget) az csinálja utána a munkát és a produktumot is.

Úgy gondolom világos: nem valamiféle regisztráló, öncélú „mérícskélésről” van szó a munkaszervező mérnök esetében, hanem operatív munkáról. Úgy is kell őt felkészíteni, hogy birtokában legyen azoknak az ismereteknek, amelyek az operatív, vágástéren végzett mérnöki munka alapvető feltételei. Annak a három-négy géptípusnak a kezelésében, karbantartási előírásaiban is legyen otthon, — amellyel a munkacsapat dolgozik. Ne csak általában ismerje ezeket, hanem legyen egyenrangú partner a brigád bármely gépkezelő tagjával. Tudja például azt is, hogy milyen minőségű hidraulika olaj szükséges az adott géptípushoz. (Azért említem a hidraulikát, mert várhatóan a hidraulika válfajai kerülnek előtérbe a technikai váltás során.)

Maximalista kívánalmak ezek? Nem, csak korszerű követelmények. A fahasználati oktatási rendszerünknek is ezekhez a követelményekhez kell igá-

zodnia — legalábbis a szakmérnök-képzés műszaki tartalmát, célkitűzéseit illetően.

És amiről nem beszélünk ... vagy legalábbis nem szoktunk beszélni ... a tudatos emberismeret, az emberközpontú, szocialista tartalommal telített viselkedésforma. A szervező mérnök emberek között él, dolgozik. Emberekkel kell sokszor vitatkozni, egymással ütköző vélemények között kell úgy állást foglalnia, hogy a kollektíva egyetértsen vele. Fel kell tehát vértézni olyan pszichológiai, didaktikai ismeretekkel is, amelyeket a pártoktatásban már kiterjedten alkalmaznak. Tudnia kell, hogy a felnőtt személyiség nemcsak megismerhető, de alakítható, formálható meg is tanulható. És ne feledjük: esetenként a jó szakmunkások szemléletét, megrögzött szokásait is meg kell változtatni ahhoz, hogy ráálljanak az újra, a számukra is jobbra, a régebbinél! termelékenyebb módszerekre.

Bizonyára sok más komponense is van a vázoltakon kívül annak az eredőnek, amelyet a MÉM úgy határozott meg, hogy az V. ötéves terv végére 20 százalékkal kell növelnünk a fakitermelési munka termelékenységét, a munkáslétszám valamelyes csökkenése mellett. Naiv dolog lenne azt hinni, hogy az a — gondolom erdőgazdaságunként 4—5 fő — munkaszervező mérnök váltaná meg az ágazatot, akik az V. ötéves terv idején munkabábelphetnek. Mégis úgy vélem: a szakma és az ágazat tapasztalt mérnökei, technikusai, erdészei mellett és velük együtt ez a most kialakuló mérnök típus csak hasznára lehet az ágazatnak — és minden más ágazatnak, ahol rájuk szükség lehet. Azért is említettem kialakuló típust, mert — amint a hivatkozott megbeszélésen értesültünk róla — a Nyugatmagyarországi Fagazdasági Kombinátnál már működnek szervező mérnökök. Örömmel értesültünk róla, hogy a Kombinát e téren szerzett tapasztalatait tanulmányi időben közreadja.

Összefoglalva.

Az ágazati — s nemcsak a fahasználati — hatékonyabb munkaszervezeti formákat nem lehet „kitalálni”. Ezek a formák a technika és a szervezet dialektikus egymásrahatásaként, az ágazat legképzettebb, leghaladóbb gondolkodású, vállalkozó szellemű és munkabíró mérnökeinek, technikusainak hatékony közreműködésével jöhetnek létre s természetesen egyetértésben a fakitermelő szocialista brigádok nagy többségével. Létrejöttük még akkor sem lesz könnyű, ha a legfelső vezetői szinttől, a középirányító szervekig, át a munkapadokig mindenki egyaránt akarja az új fahasználati technika termelékenyebb kihasználását. Mert a szemléletváltás tudati kérdés és sok értelmi és érzelmi élmény, momentum — nem egy esetben kudarc is — vezet el a jobb meggyőződésig. Bár kevés a pénzünk, mégis hamarabb tudunk új és jó gépeket vásárolni, mint új és jobb munkaszervezeti formákat kialakítani. Akik ezt a világban nálunk már jobban tudják azok is ilyen úton indultak el. A ma már könnyen alkalmazható „receptek” mögött rengeteg rész munka, elemzés áll. Ha viszonylagos kétségben is vagyunk, mégsem késtünk el, mert az új munkaszervezeti formák kialakításában az új technika elsődlegessége vitathatatlan.

Gulyás Jenő